

ЖҰМЫСПЕН ҚАМТУ ЖАҒДАЙЫ

Бұл мақалада Қазақстанның еңбек нарығын дамыту және халқының жұмыспен қамтылуы, оның аясындағы бағдарламалардың дұрыс жүзеге асуы, олардың жетістігі мен болашағы туралы сөз қозғалады. Мақсаты: жұмыссыз халықты болдырмауға жол табу, нәтижелі бағдарламалар ұйымдастыру болып табылады. «Жұмыспен қамту жол картасы» жобасын ары қарай дамыту қарастырылады.

Еңбек нарығы – бұл экономикалық белсенді халықты, еңбекке қабілетті азаматтарды халық шаруашлығы айналымына араласуын қамтамасыз ететін экономикалық әдістердің, механизм мен институттардың жүйесі.[1]

Қазіргі таңда еңбек нарығындағы өзекті мәселе халықты, әсіресе жастарды жұмыспен қамту болып отыр. Себебі, ел экономикасы тікелей халықтың тұрмысымен, ал халық жағдайы жұмыспен қамтылуына байланысты болып табылады. Сондықтанда әрбір еңбекке қабілетті азамат(азаматша) ел экономикасы үшін және өзі үшін өзін-өзі немесе өзгені жұмыспен қамтуы нарықтық қатынастарға, бәсекеге жол ашады.

XIX және XX ғасырдың басындағы әйгілі экономистер А.Смит[2] пен А.Маршалл[3] ұсынған жұмыспен қамтудың классикалық теориясы нарықтық тепе-теңдік пен нарықтың іштей реттелуі туралы пайымдауға негізделген.

Қазақстанда жастар жұмыссыздығы мәселесі жастардың кәсіби білімінің болмауына, біліктіліктің және дағдыларының жетіспеуіне байланысты, еңбек нарығындағы жастардың бәсекеге қабілеттілігінің төмендігіне, еңбек ету қабілетінің шектелуі (жекелеген нысаналы топтар) және еңбек нарығындағы сұраныс пен ұсыныстың ахуаы туралы ақпараттың жеткіліксіздігіне негізделеді. Осыған байланысты үкімет қабылдаған бағдарламалардың бірі – «Жұмыспен қамту жол картасы – 2020».[5]

Жалпы әкімдер «Жұмыспен қамтудың жол картасы» аясында 6 506 жобаны ұсынды. Оның ішінде 2 703 жоба – әлеуметтік инфрақұрылымға, 1 039 жоба – тұрғын-үй шаруашылығына, 1799 жоба – инженерлік-көлік инфрақұрылымына және 695 жоба елді мекендерді абаттандыруға қатысты.

«Аталған жобаларды іске асыру нәтижесінде бірқатар өңірлерде 1 265 жоба бойынша жұмыс басталды, 17 мыңнан астам жұмыс орны құрылды, 10 332 жұмысшы қабылданды», - деп ҚР ЕХӘҚМ Біржан Нұрымбетов хабарлайды.

Осының аясында «Серпін», «Жас кәсіпкер», «Жасыл ел», «Жас маман», «Жастар – ел тірегі» және т.б. бағдарламалар мен жобалар ұйымдастырылған болатын. Алайда, бұл бағдарламалардың іске асып жатқанынан бұрын, бар екенін білмейтін адамдар да бар. Себебі, үкімет барлық жоба немесе бағдарлама ұйымдастырғанда халыққа жетуін және түсінуін ойламай жатады. Сондықтан, әр жоба кезінде бірінші орында халық оны қалай қабылдайды және қалай түсінеді деген сұрақтар тұрғаны дұрыс деп санаймын.

Статистикалық мәліметтерге жүгінер болсақ, 2019 жылы III тоқсанда Республика экономикасында 8,8 млн. адам жұмыспен қамтылды. 15 және одан жоғары жастағы халыққа шаққанда жұмыспен қамту деңгейі 66,8% құрады және 2018 жылғы III тоқсанмен салыстырғанда 0,2% азайды. Жұмыспен қамтылғандардың негізгі үлесін – 30,1% (2,6 млн адамды) 25-34 жастағы адамдар құрады. Жұмыссыздар саны 442,1 мың адамды құрады, жұмыссыздық деңгейі 4,8% болды.

Ал, 2020жылы III тоқсанда Республика экономикасында 8,7 млн. адам жұмыспен қамтылды. 15 және одан жоғары жастағы халыққа шаққанда жұмыспен қамту деңгейі 65,8% құрады. Жұмыссыздар саны 454,8 мың адамды құрады, жұмыссыздық деңгейі 5% болды. [6]

Яғни, 2020 жылды 2019 жылмен салыстырар болсақ аса бір айырмашылық жоқ, бірақ жұмыссыздар деңгейі артқанын, ал жұмыспен қамтылған халықтың азайып жатқанын байқауға болады. Сондықтан әрбір халық үшін жасалған шараларды дұрыс ұйымдастырып, халыққа жетуін қадағалап барлық жағынан қарастыру қажет. Ал, халық сол жобаларды пайдаланып, әрекет етуге талпыну керек.

«Жұмыспен қамту жол картасы-2020» жобасын тек бір жылға дейін деп қарастырмай, барлық қажеттіліктер қолжетімді әрі тиімді етіп, болашақ жастар үшін деп ұзақ мерзімге арналған жоба ұйымдастыру қажет. Сонда ғана халық жоба мерзімімен бірге тоқтамай алға жылжиды және экономика дами түседі, үздіксіз процесс жүреді деп ойлаймын.

Жалпы Қазақстанда - халық елі үшін жұмыс жасаса, ал үкімет халық үшін жұмыс істесе толыққанды және дамыған мемлекет шығатыны сөзсіз.

Әдебиеттер

1. Экономическая теория: учебник / под общ. ред. акад. В.И.Видяпина, А.И.Добрынина, Г.П.Журавлевой, Л.С. Тарасевича // Серия «Высшее образование». – М.: ИНФРА-М, 2003. – 490с.
2. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов: пер. с англ. // Антология экономической мысли. - М.:Эксмо,2007. – 960с.
3. Маршалл А. Основы экономической науки: пер. с англ. // Антология экономической мысли. - М.:Эксмо,2007. – 832с.
4. www.primeminister.kz
5. www.stat.gov.kz
6. <http://rmebrk.kz/journals/2585/80722.pdf#page=150>
7. <http://jesp.ieconom.kz/wp-content/uploads/2020/04/Sabirova-1.pdf>

Бимағамбет А.Қ., 2 курс, (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарУ)
Ғылыми жетекші – э.ғ.м., аға оқытушы Садуақасова М.Б.

ЭЛЕКТРОНДЫҚ АҚША ЖӘНЕ ОНЫҢ ТӨЛЕМ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕГІ РӨЛІ

Ғылым мен техниканың бүгінгі даму жағдайы мен қазіргі қоғамдық өмірдің әртүрлі салаларын ақпараттандыру барысында ақша есептеу мен өзара есеп айырысудың көптеген жаңа техникалық мүмкіндіктері пайда болды. Осындай жаңа техникалық мүмкіндіктердің бірі – электрондық ақшаны пайдалану.

Қазақстан Республикасының «Төлемдер және төлем жүйелері туралы» 2016 жылғы 26 шілдедегі №11-VI Заңының 1-тарауы, 1-баптың 67 бөлігінде: «электрондық ақша – электрондық нысанда сақталатын және электрондық ақша жүйесінде жүйеге басқа да қатысушылар төлем құралы ретінде қабылдайтын электрондық ақша эмитентінің шартсыз және кері қайтарып алынбайтын ақшалай міндеттемелері» деген анықтама берілген [1]. Электрондық ақша келесі функцияларды орындай алады:

1. Ақшаның айналым құралы ретіндегі функциясы. Ақша айналым құралы ретінде тауарлар мен қызметтердің қозғалысына делдал болады және тауарды тауарға айырбастауға тән жеке және кеңістіктік кедергілерді болдырмауға мүмкіндік береді. Электрондық ақша эмитенттер, алушылар мен төлеушілер арасында байланыс арқылы да осы функцияны орындайды.

2. Ақшаның жинақтау құралы ретіндегі функциясы. Ақшаның осы функцияны орындауы ақша айналымындағы ақшаның үздіксіз қозғалысының мүмкін еместігімен байланысты (ақша ішінара банктік шоттарда, халықтың қолында, шаруашылық жүргізуші субъектілердің қассаларында сақталады). Сонымен қатар, жинақтау функциясын іске асыру депозиттік мультипликатор сияқты құбылыстың пайда болуына мүмкіндік береді. Электрондық ақшаның жинақтау құралы ретіндегі функциясын орындауы электрондық ақшаның тауарлар немесе қызметтер сатылғаннан кейін сақталатынын және болашақта сатып алу қабілетін қамтамасыз ететінін білдіреді.

3. Әлемдік ақша. Бұл функцияны орындау кезінде ақша халықаралық сауда және қаржылық қатынастарға таралады. Сонымен қатар, бұл қатынастар мемлекет пен оның органдары деңгейінде де, жеке кәсіпкерлік субъектілері деңгейінде де туындауы мүмкін. Бұл функция аясында ақша, әдетте, қолма-қол ақшасыз түрде ұсынылады. Электрондық ақша елдер арасындағы есептеулерде қолданылмайды, бірақ оларды қолдану тек эмитент тиесілі мемлекеттің аумағында ғана емес, сонымен қатар одан тыс жерлерде де есеп айырысуға мүмкіндік береді. Бұл қосымшада пайдаланылатын желінің таралу деңгейіне немесе басқа ақпарат тасымалдаушымен жұмыс істеуге байланысты кейбір шектеулер бар. Электрондық ақшаның рөліне келетін болсақ, ол ең алдымен тауарлар мен қызметтерді сатып алушы мен сатушыны біріктіре алатын әмбебап төлем ортасын құрудан тұрады. Қазіргі уақытта Қазақстанда электрондық төлемдер нарығының қарқынды дамуы байқалады. Осы орайда 100 респонденттен (оның ішінде 57,6% әйел адам, 42,4% ер адам) алынған сауалнама нәтижесі бойынша электрондық ақшаны төлем құралы ретінде қолданушылардың үлесі 67,7% құрады және ол негізінен тауарлар мен қызметтерді сатып алу мен тапсырыстар беру үшін пайдаланылатынын көрсетті.